

УДК 159.96

Personality traits as predictors of behavioral propensities of combat participants

Риси особистості як предиктори поведінкових схильностей учасників бойових дій

Khomenko Stanislav Vasylovych

PhD Candidate (Postgraduate Student), Faculty of Psychology

Хоменко Станіслав Васильович

аспірант факультету психології

<http://orcid.org/0009-0002-4827-0467>

stanislavvasylovych@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, 64/13 Volodymyrska Street, Kyiv, 01601, Ukraine. КНУ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 64/13, Київ, 01601, Україна.

Abstract

The purpose of the article is to empirically study the structure of personality traits of combatants according to the COMM, INT, EMO blocks and the MD indicator. The relevance of the study is due to the need to identify internal psychological factors that ensure adaptation to extreme experiences and support functional behavior in risky situations.

Research methods. An empirical study was conducted on a sample of 76 servicemen with combat experience. A factor model of personality (16PF) was applied with the calculation of mean values, standard deviations and correlation coefficients. Three integral blocks were constructed - communicative, intellectual and emotional - to analyze structural relationships with the MD indicator (self-esteem). Data processing was carried out in the SPSS environment using the Pearson coefficient and 95% confidence intervals.

Results. It was found that the leading correlation of MD is found precisely with the communicative block, which includes social courage, expressiveness, responsibility, independence and sociability ($r=0.48$; $p<0.001$). The intellectual and emotional blocks do not demonstrate significant relationships with MD. High variability of emotional indicators was recorded, which indicates the need for further analysis of intragroup response types. The personality profile of combatants is characterized by increased indicators of normative behavior, self-control and social initiative.

Conclusions. The communicative block is a key factor associated with self-esteem and the likelihood of adaptive behavior. Such a configuration indicates the functional consistency of dispositional traits that form the prerequisites for behavioral regulation under combat load.

Keywords: combat experience, personal traits, personality structure, military personnel.

Анотація

Метою статті є емпіричне дослідження структури особистісних рис учасників бойових дій за блоками COMM, INT, EMO та показником MD. Актуальність дослідження обумовлена потребою виявлення внутрішніх психологічних чинників, які забезпечують адаптацію до екстремального досвіду та підтримують функціональну поведінку у ризикованих ситуаціях.

Методи дослідження. Емпіричне дослідження проведено на вибірці з 76 військовослужбовців із бойовим досвідом. Застосовано факторну модель особистості (16PF) з розрахунком середніх значень, стандартних відхилень та коефіцієнтів кореляції. Побудовано три інтегральні блоки – комунікативний, інтелектуальний та емоційний – для аналізу структурних взаємозв'язків із показником MD (самооцінка). Обробку даних здійснено в середовищі SPSS з використанням коефіцієнта Пірсона та 95% довірчих інтервалів.

Результати. Встановлено, що провідний кореляційний зв'язок MD виявляється саме з комунікативним блоком, який охоплює соціальну

смівливість, експресивність, відповідальність, незалежність та товарицькість ($r=0,48$; $p<0,001$). Інтелектуальний та емоційний блоки не демонструють значущих зв'язків із MD. Зафіксовано високу варіативність емоційних індикаторів, що свідчить про необхідність подальшого аналізу внутрішньогрупових типів реагування. Профіль особистості учасників бойових дій характеризується підвищеними показниками нормативності поведінки, самоконтролю та соціальної ініціативності.

Висновки. Комунікативний блок виступає ключовим фактором, пов'язаним із самооцінкою та ймовірністю адаптивної поведінки. Така конфігурація вказує на функціональну узгодженість диспозиційних рис, що формують передумови до поведінкової регуляції в умовах бойового навантаження.

Ключові слова: бойовий досвід, особистісні риси, структура особистості, військовослужбовці.

Постановка проблеми. Адаптація до бойового досвіду формує специфічний запит до внутрішніх ресурсів особистості, де критичною стає не лише сила чи витривалість, а здатність тримати поведінкову лінію під тиском зовнішніх чинників. Поведінкові реакції, що виникають у відповідь на загрозу, втрату чи невизначеність, не є випадковими — вони вписані у психічну структуру, сформовану ще до моменту дії. Особистісні риси, що зазвичай залишаються латентними, під час воєнної ситуації набувають ролі тригерів або обмежувачів — у межах вибору, у швидкості рішення, у готовності брати відповідальність чи діяти незалежно.

Питання про те, які саме риси особистості можуть виступати поведінковими предикторами, вимагає емпіричного уточнення. Психодіагностична практика, що базується на факторному підході, дозволяє виявити зв'язки між інтегральними показниками особистості й схильністю до певних реакцій. Усередині бойового контингенту такі зв'язки не є

однозначними: вони варіюють залежно від контексту, тривалості служби, попереднього досвіду та соціальної підтримки.

Метою статті є емпіричне дослідження структури особистісних рис учасників бойових дій за блоками COMM, INT, ЕМО та показником MD.

Основні завдання дослідження.

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння особистісних рис як диспозиційних утворень.
2. Розглянути структуру факторної моделі особистості військовослужбовців.
3. Проаналізувати інтегральні блоки особистісного профілю (комунікативний, інтелектуальний, емоційний) та їхній зв'язок із показником самооцінки як індикатором адаптаційної ефективності.
4. Визначити типові конфігурації рис, що забезпечують функціональну поведінку військовослужбовців

Аналіз останніх джерел. Психологічні аспекти адаптації військовослужбовців до умов бойового стресу та мирного життя осмислюються крізь призму емоційної регуляції, ресурсності та особистісної самореалізації (Ващенко & Іваненко, 2018; Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», 1993). Класифікацію бойових психогенних станів як поведінкових реакцій запропоновано Н. Агаєвим (2016). Модель вольової регуляції у поєднанні зі стресостійкістю розглянули С. Вадзюк і В. Сас (2023). Зміни емоційної сфери під загрозою описано у дослідженнях І. Головської та Д. Почепцової, доповнених практичними матеріалами Т. Кононенко (Головська & Почепцова, 2022; Кононенко, 2019). Психологічний супровід із урахуванням особистісних профілів висвітлено в роботах Н. Жигайло та О. Матеюк (2022). Етапи адаптації після бойового досвіду проаналізовано у працях С. Кучеренка, Н. Хоменко, О. Мельник і С. Лукомської (2017; 2019). Поняття резильєнтності як активного ресурсу пов'язано з працями Л. Музичко і В. Мушкевича (2023; 2019).

Психодіагностичні орієнтири подано у відомчих методичних посібниках та у працях з психології професійного самовизначення, де окреслено інструменти оцінювання індивідуальних відмінностей, зокрема рівня самооцінки, вольової регуляції, мотиваційної готовності та типів реагування на стрес (Кокун, Пішко, Лозінська, Олійник, Хоружий, Ларіонов, & Сириця, 2017; Корольчук, Дроздова, Корольчук, Осьодло, & Сипливий, 2018). У дослідженнях С. Нехаєнка і О. Осадчого, а також В. Предка і О. Сомової акцент зроблено на структурних факторах морально-психологічної готовності до служби, що опосередковується особистісною архітектурою (Нехаєнко & Осадчий, 2021; Предко & Сомова, 2022). Огляд зарубіжних підходів до стресостійкості, зокрема моделей Г. Сельє, Р. Лазаруса та С. Мадді, розширює уявлення про особистість як динамічну систему, здатну до внутрішнього переформатування під впливом ризикованого досвіду (Selye, 2013; Lazarus, 1993; Maddi, 2004).

Водночас питання зв'язку між особистісними характеристиками, самооцінкою та поведінковими схильностями учасників бойових дій у наявних дослідженнях не структуровано. Роботи Б. Беха, Ю. Чорної, О. Блінова, Л. Булан, А. Вадзюка та Ю. Саса зосереджуються переважно на фіксації окремих психоемоційних реакцій без виокремлення стійких структурних блоків, які б описували функціональну організацію особистості в умовах бойового досвіду (Бех & Чорна, 2019; Блінов, 2017; Булан, 2016; Вадзюк & Сас, 2023).

Методи. У дослідженні використано кількісний метод оцінки особистісних рис за факторною моделлю, що включає шкали А, В, С, Е, F, G, Н, I, L, М, N, О, Q1, Q2, Q3, Q4, а також індекс MD (оцінка самооцінки). Вибірку склали 76 осіб з досвідом бойових дій. Розрахунок середніх значень, стандартних відхилень і кореляцій здійснювався у середовищі SPSS із застосуванням коефіцієнта Пірсона.

Для інтегрального аналізу побудовано три блоки:

- Комунікативний (А, Н, F, Е, Q2, G, N)

- Інтелектуальний (B, Q1, E, M)
- Емоційний (C, I, O, Q4, Q3, F, G, L)

Усі шкали нормалізовано, обчислено інтегральні індекси за середнім значенням групи факторів. Перевірка значущості взаємозв'язків між блоками та з індексом MD здійснювалась із застосуванням 95% довірчих інтервалів. Додатково враховано можливі стельові та підлогові ефекти за розподілами шкал.

Результати дослідження

Учасники бойових дій становлять групу осіб, залучених до військових конфліктів чи операцій, що включає військовослужбовців і цивільних, які виконували бойові завдання або діяли у збройних формуваннях; юридичне окреслення статусу задає рамку вибірки та опису досвіду, який модулює вплив індивідуальних рис на поведінкові відповіді (Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», 1993). Означений досвід створює тло для прояву стабільних рис, що виступають предикторами типових дій: тривожності, агресивності, емоційної лабільності, схильності до психосоматичних реакцій; клініка бойової перевтоми підводить до гіпотези про зв'язок цих рис із помилками уваги, коливаннями впевненості та зниженням якості рішень (Агаєв, 2016).

Моделі стресу окреслюють механізм, через який риси переходять у стійкі поведінкові патерни. Загальний адаптаційний синдром Г. Сельє описує послідовність тривоги, опору і виснаження, де індивідуальні відмінності у базовій реактивності та відновленні зумовлюють різні траєкторії дій під навантаженням (Selye, 2013). За логікою Р. Лазаруса, когнітивна оцінка загрози та власних ресурсів опосередковує вплив ситуації: інтерпретації, зумовлені рисами, спрямовують вибір копінгу як поведінкового результату (уникнення, конфронтація, пошук підтримки) (Lazarus, 1993). Концепція життєстійкості С. Мадді додає тріаду «залученість-контроль-виклик» як диспозиційний модуль, що передбачає відмінності у переході від тривоги до

опору або до виснаження; вищі показники за цими компонентами асоціюються з більшою імовірністю активної, плануючої поведінки після стресу (Maddi, 2004).

Означення стресу як неспецифічної реакції з потенціалом до активної або пасивної відповіді подано у дослідженні Т. Кононенко, де поведінкова адаптація розглядається крізь призму регуляції дії або уникнення (Кононенко, 2019). Для осіб з бойовим досвідом ця дихотомія ускладнюється симптоматикою ПТСР, зокрема гіперзбудливістю, униканням тригерів та емоційною відстороненістю, що задає фіксований патерн реагування. Диспозиційні характеристики – тривожність, імпульсивність, порушення емоційного контролю – виступають модераторами поведінкових схильностей (Вадзюк & Сас, 2023).

Когнітивні порушення, описані В. В. Предком та О. О. Сомовою, впливають на регуляцію дій: дефіцити пам'яті та концентрації знижують точність виконання інструкцій і підсилюють імпульсивні стратегії, що особливо помітно в осіб із низьким рівнем самоконтролю як рисової характеристики (Предко & Сомова, 2022). Необхідність психологічної діагностики та психоедукації, акцентована О. О. Борисовою, узгоджується з вимогою включати оцінку рис (тривожність, агресивність, життестійкість, самоконтроль) до скринінгу, оскільки саме вони прогнозують переважні копінг-стратегії та потребу в цільових інтервенціях (Борисова, 2023). Психологічний супровід, окреслений Н. Жигайлом та О. Матеюк, знижує ризик хроніфікації дезадаптивних патернів і підсилює регулятивні вміння, які розгортаються на базі диспозицій (Жигайло & Матеюк, 2022).

Проблематика ресоціалізації, яку окреслює Г. Ломакін, демонструє зв'язок рис з конфліктною поведінкою у цивільному середовищі: ригідність установок, низька готовність до компромісу, схильність до силових сценаріїв частіше проявляються у поєднанні травматичного досвіду з відповідними диспозиціями, що обґрунтовує потребу комплексної підтримки та роботи з установками (Ломакін, 2014).

Структура стресорів за Л. В. Левицькою створює карту умов, у яких риси стають поведінковими предикторами. До організаційно-професійних чинників належать: різка зміна обстановки, дефіцит і суперечливість інформації про противника, зростання темпу дій, порушення сну і дефіцит часу, швидкоплинність подій, невідповідність навичок вимогам, психологічна невідповідність, нестача забезпечення; до соціально-психологічних – гіпервідповідальність, занижена самооцінка, комплекс неповноцінності, слабкі навички саморегуляції. Тривала дія цих чинників, за відсутності розвинених регулятивних рис, підвищує імовірність психосоматичних розладів, тривоги, фрустрації та дезадаптації (Левицька, 2023).

Опис саморегуляції як цілеспрямованого, свідомого і стійкого процесу задає індикатори для операціоналізації рисового самоконтролю; вищі показники цих параметрів прогнозують конструктивні стратегії, нижчі – імпульсивні і унікальні реакції (Левицька, 2023). Поведінкові маркери стану під час бойових дій – міміка, постава, жести, тембр – відображають внутрішню регуляцію і впливають на групову динаміку через ефект соціального зараження, що робить диспозиційні відмінності релевантними не лише індивіду, а й підрозділу.

Військова діяльність постає як форма реалізації сил військовослужбовця у мирний і воєнний час, де мирна підготовка переходить у бойове виконання завдань, а структура, мета та механізми постійно змінюються разом із вимогами професії. Таке розуміння відкриває зв'язок між диспозиційними рисами та практичними діями: на рівні рис формуються стійкі схильності, які проявляються як готовність до ризику, дисциплінованість, самоконтроль та орієнтація на правило, що безпосередньо впливає на поведінку у підрозділі.

Специфічна вимога етики служби задає рамку для диспозицій: постійна готовність до застосування збройної сили заради захисту спільноти та готовність до самопожертви апелюють до базових рис відповідальності, совісності, мужності та витримки. Морально-бойові якості – відвага, мужність, героїзм, військова честь і гордість, здатність до беззастережного

виконання наказу – складають ядро військової моралі, а їх формування і прояв набувають особливого характеру через високий рівень ризику та необхідність колективної узгодженості дій.

Емоційний стан учасників бойових дій значною мірою детермінується мотивацією як диспозиційною силою, що спрямовує вибір поведінки під навантаженням. У структурі професійної готовності мотиваційний компонент виконує провідну роль поруч із вольовим, когнітивним і комунікативним компонентами: ставлення до служби як суспільно значущої справи поєднується з умінням діяти за еталоном, з необхідним обсягом знань і з контекстним спілкуванням у різних групах; така конфігурація підтримує передбачувану та цілеспрямовану поведінку навіть за невизначеності (Кучеренко & Хоменко, 2017). Погляд М. С. Корольчука, Ю. В. Дроздової, В. М. Корольчука, В. І. Осьодла, А. М. Сипливого підкреслює процесуальність становлення мотиваційної готовності майбутніх офіцерів у навчанні, практиці та вихованні; отже, рисові відмінності отримують організаційне підкріплення та вихід на поведінковий рівень через систематичну підготовку (Корольчук et al., 2018).

Мотиваційна готовність відбиває зрілість мотивів, їх стійкість і силу, а отже слугує провідником між внутрішніми рисами та вимогами середовища. Мотиви працюють як сполучна ланка між внутрішнім світом військовослужбовця і соціальним контекстом частини; керованість мотивів зовнішніми впливами, на чому наголошує Д. А. Полукаров, відкриває канал регуляції поведінки через виховні заходи і психологічні інтервенції, що особливо значуще за наявності у суб'єкта рисової схильності до ризику, домінування чи уникання (Полукаров, 2019).

Стресові ситуації служби – бойові дії, розлука з родиною, втома, невизначеність – активують диспозиційні предиктори, через які формуються відмінності у витривалості, самоконтролі та командній взаємодії. Сильна моральна компонента, почуття причетності, мотивація захисту країни і товаришів, а також професійна підготовка підтримують психологічну

стійкість; у такій рамці риси відповідальності, совісності, емоційної регуляції та схильності до співпраці прямо прогнозують надійність дій у стресі.

Бойова готовність означає здатність і готовність виконати завдання будь-коли та за будь-яких умов, де фізична підготовка і технічна майстерність поєднуються з морально-психологічними показниками – рішучістю, впевненістю, командним духом і здатністю діяти в стресі. На рівні предикторів такі показники узгоджуються з рисами самоконтролю, витривалості, домінування у поєднанні з нормотворчою орієнтацією; вплив організаційних чинників – навчання, тренування, забезпечення, підтримка – підсилює або пом'якшує дію рис і мотивів (Клочков, 2023).

Психологічне забезпечення мобілізації та активізації особового складу підтримує необхідний рівень мотивації, а морально-психологічний стан військ детермінують змістові та організаційні умови. До ключових детермінант відносяться: усвідомлення цілей війни, готовність до виконання завдань і воля до перемоги, стійкість до стресу, професіоналізм і фізична підготовленість, ефективність управління та довіра до командирів, систематична робота над морально-бойовими якостями, своєчасне матеріально-побутове забезпечення, організація відновлення боєздатності; перелічені умови змінюють силу прояву рис і тим самим модулюють поведінку підрозділу.

Мотиваційно-потребова сфера потребує врахування трьох вимірів: значення подій для учасника, ставлення до участі (добровільність чи примус), сенс, який надається конкретній бойовій ситуації. На рівні диспозицій ці виміри перетинаються з особистісними рисами, формуючи стабільні схеми інтерпретації і, як наслідок, прогнозовані патерни дій у ризикових обставинах.

У контексті бойового досвіду система цінностей виконує функцію регулятивного ядра, яке координує внутрішні імпульси із зовнішніми нормативами. На передньому плані опиняються категорії честі, совісті, правової орієнтації. Вони визначають межі допустимого, а також забезпечують відповідність між мотиваційними імпульсами й очікуваними нормами поведінки. Роль таких цінностей виходить за межі морального

авторитету — вони набувають функціонального значення в підтримці колективної дисципліни та взаємодії в бойовому підрозділі.

На цьому етапі дослідження вирішується завдання перевірки кореляцій між рисами особистості за 16PF і поведінковими схильностями учасників бойових дій; перед аналізом зв'язків фіксуються центри та розсіяння показників, щоб задати інтерпретаційні межі. Для узагальнення застосовано фактори другого порядку у чотирьох блоках: комунікативний (A, H, F, E, Q2, G, N), інтелектуальний (B, Q1, E, M), емоційний (C, I, O, Q4, Q3, F, G, L) та самооцінка (MD) (Друзь, 2018). Результати описової статистики наведено в табл. 1.

Дослідницьку вибірку склали військовослужбовці, які мають бойовий досвід, що забезпечило можливість дослідити особливості особистісної структури осіб, які безпосередньо перебували в умовах збройного конфлікту. Вибірка включала чоловіків, які проходять службу у складі ЗСУ. Вибірка складається з 76 учасників бойових дій чоловічої статі. З міркувань безпеки та з метою збереження анонімності детальна інформація про конкретні військові частини, види військ і регіони дислокації не наводиться.

Вибірка охоплювала військовослужбовців різних звань, що дозволяє порівнювати індивідуально-психологічні особливості за рівнем відповідальності та підготовки. Термін служби варіював від 1 до 6 років, що забезпечує аналіз адаптації новобранців і бійців із тривалішим стажем. Мотиваційний статус подано двома групами: добровольці та мобілізовані; такий поділ дає змогу оцінити вплив добровільного вибору і зовнішнього примусу на показники адаптації та риси. Збір даних відбувався дистанційно у період бойових дій через онлайн-опитування, що забезпечило охоплення вибірки та безпеку участі. Учасники отримували інформацію про добровільність, анонімність і право припинити участь на будь-якому етапі без пояснень.

Таблиця 1. Середні значення особистісних факторів за шкалами
опитувальника (n=76; M±SD)

Змінна	M	SD	Min	Max
MD	7,01	2,73	0	13
A	6,25	2,20	0	11
B	4,30	1,45	1	8
C	5,34	1,72	2	9
E	5,66	2,12	0	10
F	4,64	1,67	1	9
G	7,71	1,95	2	12
H	6,39	2,14	1	11
I	5,26	1,76	2	9
L	5,33	1,98	1	10
M	5,36	1,92	1	9
N	5,29	1,63	0	9
O	6,08	2,57	0	12
Q1	6,25	2,14	1	10
Q2	5,62	1,77	1	9
Q3	6,72	2,01	1	10
Q4	5,05	2,02	1	10

Профіль особистісних рис учасників бойових дій окреслюється на основі аналізу середніх значень та стандартних відхилень за шкалами факторної моделі. Найвищі показники спостерігаються за шкалами G (нормативність поведінки; $M=7,71$; $SD=1,95$) і Q3 (самоконтроль; $M=6,72$; $SD=2,01$), що свідчить про виражену орієнтацію на дотримання правил, дисципліноване виконання інструкцій та здатність до регуляції імпульсів. Таке поєднання рис формує підґрунтя для організованої поведінки в умовах зовнішнього контролю, оперативної підлеглості та високої відповідальності, що є характерними для середовища бойових дій.

Помірно підвищені значення продемонстровано за шкалами H (соціальна сміливість; $M=6,39$; $SD=2,14$), A (товариськість; $M=6,25$; $SD=2,20$) та Q1 (відкритість до змін; $M=6,25$; $SD=2,14$). У цьому векторі виявляється потенційна готовність до ризику, ініціативність у нових обставинах, сприйнятливність до тактичної адаптації та знижена інертність мислення, що важливо в контексті нестандартних операцій або динамічних змін обстановки.

Індикатор O (тривожність; $M=6,08$; $SD=2,57$) перевищує умовну серединну межу, демонструючи значну міжіндивідуальну варіативність. Цей

параметр слід розглядати як потенційний маркер афективної реактивності, зокрема схильності до пильності, уникання або фрустраційного вибуху в умовах невизначеності. Висока стандартна похибка дозволяє припустити наявність внутрішньогрупових відмінностей, що можуть модулювати взаємозв'язки з поведінковими схемами уникання, гіпервідповідальності або емоційного вигорання.

Показник MD (самооцінка; $M=7,01$; $SD=2,73$) також демонструє високу дисперсію, що сигналізує про можливу полярність у сприйнятті власних можливостей – від компенсаторної переоцінки до конструктивної впевненості. Така амплітуда свідчить про необхідність подальшого аналізу кластера впевненості як модератора поведінкової активності в кризових умовах.

Показники В (інтелектуальна аналітичність; $M=4,30$; $SD=1,45$) та F (експресивність; $M=4,64$; $SD=1,67$) виявилися нижчими за групову медіану. Це відкриває питання щодо впливу зниженої соціальної динамічності та когнітивної гнучкості на стратегії реагування, особливо у зв'язку з регуляторними факторами (G, Q3). У такому контексті постає доцільність трактування В і F як модераторів між базовими рисами саморегуляції й ситуативною поведінкою в умовах бойового навантаження.

Шкала Q4 (напруженість; $M=5,05$; $SD=2,02$) перебуває поблизу внутрішньогрупової серединної межі, що вказує на широкий розподіл рівнів емоційного тону при виконанні завдань. Вірогідно, цей фактор потребує подальшого розгляду у зв'язку з O, C (пильність) та Q3, оскільки саме їхня взаємодія може виявити латентні типи реагування на навантаження – від продуктивної мобілізації до деструктивного напруження.

Низка шкал, які формують тло міжособистісної взаємодії, розташовані у середній зоні: L (недовіра; $M=5,33$; $SD=1,98$), N (підозрілість; $M=5,29$; $SD=1,63$), I (емоційна чутливість; $M=5,26$; $SD=1,76$), M (інтуїтивність; $M=5,36$; $SD=1,92$). У контексті бойового досвіду ці характеристики набувають сенсу лише в поєднанні з рисами рішучості (H), нормативності (G) та

самоконтролю (Q3), які можуть компенсувати або підсилювати соціальну проникливість та тактичну адаптацію.

Найбільша варіативність показників O ($SD=2,57$) та MD ($SD=2,73$) зумовлює потребу в аналізі потенційно нелінійних зв'язків та виділення підгруп з контрастною емоційною регуляцією й самооцінкою. У той час більш стабільні розподіли G ($SD=1,95$) та B ($SD=1,45$) можуть бути використані як репрезентативна основа для побудови регресійних моделей прогнозування поведінкових схильностей за особистісними предикторами.

На наступному аналітичному кроці дослідження реалізовано завдання вивчення кореляційних зв'язків між індексом самооцінки MD та інтегральними блоками особистісного профілю. Розрахунок здійснено за допомогою коефіцієнта Пірсона з двобічною перевіркою гіпотез; розмір вибірки становив 76 осіб. Для потреб узагальнення конструйовано три функціональні індекси: комунікативний (A, H, F, E, Q2, G, N), інтелектуальний (B, Q1, E, M) та емоційний (C, I, O, Q4, Q3, F, G, L). Усі підсумкові значення наведено у таблиці 2.

Таблиця 2. Коефіцієнти кореляції і значущість між індексами

	Комунікативний	Інтелектуальний	Емоційний	MD
Комунікативний	1,000 (-)	0,500 ($p<0,001$)	0,558 ($p<0,001$)	0,482 ($p<0,001$)
Інтелектуальний	0,500 ($p<0,001$)	1,000 (-)	0,481 ($p<0,001$)	0,177 ($p=0,127$)
Емоційний	0,558 ($p<0,001$)	0,481 ($p<0,001$)	1,000 (-)	0,131 ($p=0,258$)
MD	0,482 ($p<0,001$)	0,177 ($p=0,127$)	0,131 ($p=0,258$)	1,000 (-)

Аналіз міжіндексних зв'язків демонструє статистично значущі кореляції, переважно на рівні 1%. Найвища асоціація фіксується між комунікативним та емоційним індексами ($r=0,56$; $p<0,001$), трохи нижча – між комунікативним та інтелектуальним ($r=0,50$; $p<0,001$), тоді як інтелектуальний і емоційний індекси демонструють взаємозв'язок $r=0,48$; $p<0,001$. Така структура відображає узгодженість трьох регуляторних

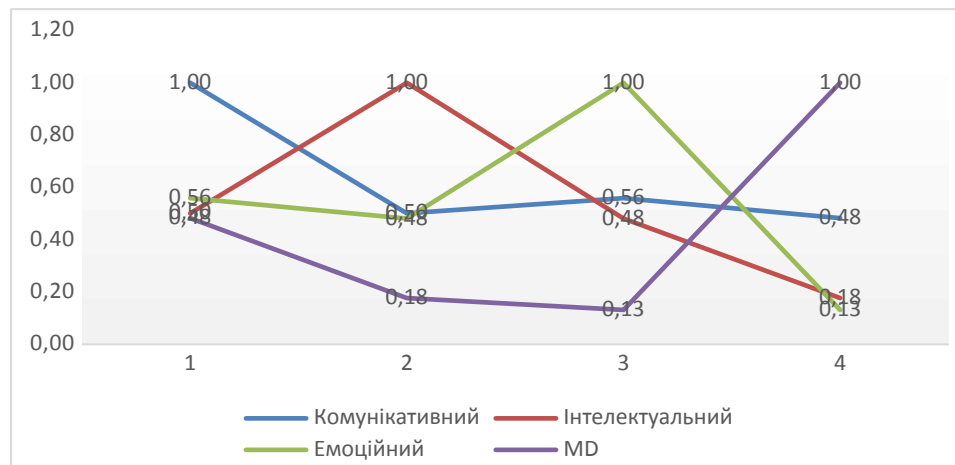
контурів – міжособистісного, когнітивного та емоційного – в межах цілісного функціонального профілю досліджуваної вибірки.

Зв'язки індексів із MD мають вибірковий характер. Комунікативний індекс демонструє помірний додатний кореляційний зв'язок із MD ($r=0,48$; $p<0,001$), що свідчить про тенденцію до зростання самооцінки у разі підвищення середніх значень таких рис, як товарицькість, соціальна сміливість, експресивність, незалежність, відповідальність та знижена підозрілість. Така конфігурація дозволяє інтерпретувати MD як індикатор загальної інтеграції у комунікативну поведінку та здатність до міжособистісного впливу.

Натомість інтелектуальний індекс не виявляє значущої кореляції з MD ($r=0,18$; $p=0,127$), що може вказувати на незалежність самооцінки від рівня когнітивної аналітичності та готовності до змін. Аналогічно, емоційний індекс не формує статистично достовірного зв'язку з MD ($r=0,13$; $p=0,258$), попри включення таких змінних, як емоційна стабільність, саморегуляція, напруженість, тривожність і недовіра.

Важливим уточненням є використання 95%-вих довірчих інтервалів. Для зв'язку комунікативного індексу з MD інтервал становить $0,29-0,64$, що підтверджує стабільність спостереженого ефекту. Для зв'язків комунікативного з інтелектуальним ($0,31-0,65$) та комунікативного з емоційним ($0,38-0,70$) межі інтервалів також підтримують достовірність взаємодії. Водночас інтервали для пар інтелектуальний–MD ($-0,05-0,39$) та емоційний–MD ($-0,10-0,35$) перетинають нульову позначку, що свідчить про невизначеність і слабку стабільність цих асоціацій.

Рис. 1. Кореляційні зв'язки між самооцінкою та блоками особистісного профілю ($n=76$)

З урахуванням виявленої структури можна констатувати, що провідний предиктор самооцінки MD – комунікативний блок, який формує єдиний стабільний та значущий зв'язок у межах побудованої моделі. Інтелектуальний і емоційний блоки не демонструють самостійної кореляції з MD, що потребує подальшої деталізації на рівні окремих факторів. Виявлені міжблокові зв'язки підтримують припущення про функціональну цілісність особистісної структури учасників бойових дій.

Результати вказують на домінування нормативності поведінки (G), самоконтролю (Q3) та самооцінки (MD) у структурі особистості учасників бойових дій. Середні значення соціальної сміливості (H), товариськості (A) та відкритості до змін (Q1) перевищують середину шкали, що сигналізує про готовність до ризику та ініціативу в змінних умовах. Варіативність шкали O та показника MD зростає, що дає підстави припускати наявність підгруп із протилежними тенденціями всередині вибірки.

Кореляційна модель фіксує зв'язок комунікативного індексу з MD на рівні $r=0,48$, $p<0,001$, тоді як інтелектуальний та емоційний індекси значущої асоціації з MD не демонструють. Внутрішні зв'язки між блоками тримаються у діапазоні $r\approx 0,50-0,56$, що вказує на цілісність інтегральних контурів. Довірчі інтервали підтримують ефекти для міжблокових зв'язків і позначають невизначеність щодо впливу емоційного контуру на самооцінку.

Комунікативний контур, утворений залученням шкал G, A, H і F, формує інтегровану модель, у якій поведінкові схильності узгоджуються з нормативністю, ініціативністю та соціальною орієнтацією. Цей блок виконує функцію предиктора очікуваної поведінки в умовах підвищеного тиску. Відсутність значущих зв'язків з інтелектуальними або емоційними факторами може свідчити про переважання реактивної адаптації, яка ґрунтується не на когнітивному моделюванні або афективному резонуванні, а на негайній регуляції дій у межах групового або нормативного контексту.

Висновки

Результати дослідження засвідчують стабільну структуру міжфакторної організації особистості учасників бойових дій. Центральне місце в ній займає комунікативний блок, пов'язаний із поведінковою нормативністю, самоконтролем та соціальною активністю. Самооцінка, як поведінковий індикатор, виявляє стійкі зв'язки з цими змінними, що дозволяє трактувати її як функціональний підсумок адаптаційної взаємодії.

Виявлені характеристики формують базу для побудови типологій адаптаційних стратегій, що враховують поєднання диспозиційної структури та досвіду. Отримані дані дозволяють прогнозувати поведінкові схильності на основі особистісного профілю, виявляти групи ризику, визначати потребу в цільовому психологічному супроводі та адаптувати програми відбору, підготовки й реабілітації з урахуванням предикторного значення внутрішніх рис. Подальші дослідження мають бути спрямовані на перевірку стійкості виявлених зв'язків у різних фазах бойового циклу та за участю різних категорій військовослужбовців.

Конфлікт інтересів

Автор(и) заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Залученість AI

При підготовці статті інструменти ШІ не були використані.

References

Ahaiev, N. A. (2016). Negative mental states of servicemen in combat conditions: classification, definition, identification [Негативні психічні стани військовослужбовців у бойових умовах: класифікація, визначення, ідентифікація]. Collection of scientific papers of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Psychological sciences, (2), 5–23. [in Ukrainian]

Bekh, I. D., & Chorna, K. I. (2019). The national idea in shaping a citizen-patriot of Ukraine (program-educational context) [Національна ідея в становленні громадянина-патріота України]. Kyiv: IPV APN of Ukraine. [in Ukrainian]

Vadziuk, S. N., & Sas, V. V. (2023). Features of volitional self-regulation in the military with different stress resistance [Особливості вольової саморегуляції у військових із різною стресостійкістю]. Clinical and Experimental Medicine Achievements, (1), 53–59. <https://doi.org/10.11603/1811-2471.2023.v.i1.13658> [in Ukrainian]

Holovska, I. H., & Potcheptsova, D. O. (2022). Research and correction of the impact of extreme conditions on the emotional sphere of personality [Дослідження та корекція впливу екстремальних умов на емоційну сферу особистості]. Habitus, (38), 54–58. [in Ukrainian]

Zhyhailo, N., & Mateiuk, O. (2022). Psychological support of servicemen in combat areas [Психологічний супровід військовослужбовців у зоні ведення бойових дій]. Bulletin of Lviv University. Series: Psychological sciences, (13), 64–70. [in Ukrainian]

Verkhovna Rada Ukrainy. (1993). Law of Ukraine "On the status of war veterans and guarantees of their social protection" № 3551-12. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> [in Ukrainian]

Kononenko, T. P. (2019). Extreme situations: aspects of psychological support of activity [Екстремальні ситуації: аспекти психологічного забезпечення діяльності]. In Kharkiv National University of Internal Affairs: 25 years of experience and a look into the future (pp. 238–240). Kharkiv. [in Ukrainian]

Kucherenko, S. M., & Khomenko, N. M. (2017). Organizational features of socio-psychological adaptation of combatants to peaceful life [Організаційні особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців до умов мирного життя]. Problems of extreme and crisis psychology. Collection of scientific papers, (21), 66–74. [in Ukrainian]

Levytska, L. V. (2023). Means of self-regulation of psycho-emotional tension in the military [Засоби саморегуляції психоемоційної напруженості у військовослужбовців]. Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Psychology, (4), 5–8. [in Ukrainian]

Lomakin, H. (2014). Socio-psychological features of the process of resocialization of combatants [Соціально-психологічні особливості процесу ресоціалізації учасників бойових дій]. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Psychology, 2(2), 49–52. [in Ukrainian]

Melnyk, O. V., & Lukomska, S. O. (2019). Age features of adaptation of combatants to peaceful life [Вікові особливості адаптації учасників бойових дій до умов мирного життя]. Scientific Bulletin of Kherson State University, (2), 71–77. [in Ukrainian]

Muzychko, L. (2023). Psychological resourcefulness of personality and its resilience [Психологічна ресурсність особистості та її резильєнтність]. Journal of Social and Practical Psychology, (1), 28–33. <https://doi.org/10.32782/psy-2023-1-5> [in Ukrainian]

Mushkevych, V. (2019). Psychological factors of stress experience by servicemen [Психологічні чинники переживання стресу військовослужбовцями]. Psychological Perspectives, (34), 119–136. [in Ukrainian]

Nekhaienko, S. I., & Osadchyi, O. V. (2021). Analysis of factors influencing moral-psychological support of military personnel during mobilization and combat readiness [Аналіз чинників, що впливають на морально-психологічне забезпечення військовослужбовців]. *Scientific Notes of International Humanitarian University*, (34), 190–195. [in Ukrainian]

Klochkov, V. (Ed.). (2023). Organization of psychological training in the Armed Forces of Ukraine (textbook) [Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України]. Kyiv: NDC GP AFU. [in Ukrainian]

Polukarov, D. A. (2019). Motivational readiness as a factor of professional development of future officers [Мотиваційна готовність як фактор професійного становлення майбутніх офіцерів]. In IV International Student Electronic Scientific Conference "Student Scientific Forum" (pp. 18–22). [in Ukrainian]

Predko, V. V., & Somova, O. O. (2022). Impact of war on changes in stress level and resilience strategies of Ukrainians [Вплив війни на зміну рівня стресу та стратегій збереження життєстійкості українців]. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University*, 33(72)(4), 89–98. [in Ukrainian]

Kolesnichenko, O. S., et al. (2020). Applied psychodiagnostics in the National Guard of Ukraine (manual) [Прикладна психодіагностика в Національній гвардії України]. Ed. by I. I. Prykhodko. Kharkiv: NANGU. [in Ukrainian]

Korolchuk, M. S., Drozdova, Yu. V., Korolchuk, V. M., Osiodlo, V. I., & Syplivyi, A. M. (2018). Psychology of professional self-determination of personality (monograph) [Психологія професійного самовизначення особистості]. Ed. by M. S. Korolchuk. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics. [in Ukrainian]

Ryshko, H. (2019). Basic conceptual theories and approaches to the study of personality stress resistance [Основні концептуальні теорії та підходи до вивчення феномена стресостійкості особистості]. *Problems of Modern Psychology*, (22), 493–509. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2013-22.%p> [in Ukrainian]

Lazarus, R. S. (1993). From psychological stress to the emotions: A history of changing outlook. *Annual Review of Psychology*, 44, 1–21. [in English]

Maddi, S. (2004). Hardiness: An operationalization of existential courage. *Journal of Humanistic Psychology*, 44, 279–298. [in English]

Selye, H. (2013). *Stress in health and disease*. Butterworth-Heinemann. [in English]

Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Авторське право (c) 2025 Khomenko Stanislav Vasylovych

Хоменко Станіслав Васильович

Отримано: 09.09.2025

Відрецензовано: 30.09.2025

Опубліковано: 30.09.2025

DOI: <https://doi.org/10.31108/3.2025.9.2.5>